

§ 36.

1 Zveza gleda pri nadziranju upravnih teles slovenske narodne skupnosti zlasti na to, da le-ta ne prekoračijo svojega področja in se ne pregreše zoper obstoječe zakone.

2 Narodni svet mora v teku enega tedna sporočiti svoje sklepe deželni vladi za Koroško — ti stopijo v veljavo, če omenjena oblast izvršitve v treh tednih ne prepove.

3 Če upravna telesa slovenske narodne skupnosti sklenejo nekaj, kar bi predstavljalo prekoračenje njih področja in kršenje obstoječih zakonov, je pristojna politična oblast upravičena in dolžna, prepovedati izvršitev takih sklepov. Zoper to je dopustna pritožba na deželnega glavarja v smislu splošnega zakona o upravnem postopku.

§ 37.

Deželni glavar narodni svet in slovenske krajevne šolske svete lahko razpusti. Zoper razpust so dopustna redna in tista izredna pravna sredstva, ki so določena v 6. glavnem oddelku zakona o zvezni ustavi kot garancije ustave in uprave.⁸

(Dalje sledi.)

V predmetnem izvlečku je podanih prvih 13 §-ov v celoti, ostalo besedilo je navedeno v izvlečku po Veiter-ju: Nationale Autonomie.

Celoten tekst glej pri:

1. Theodor Veiler: Die Slowenen in Kärnten — Wien Leipzig, Reinhold Verlag 1936, stran 81—97 ter na strani 100—102, besedilo sporazumno sprejetih §-ov.

2. Viktor Miltshinsky: Kärntens Hundertjähriger Grenzlandkampf, Wien, Verlag Engel, 1937, str. 134—150.

3. Bernhard Scheichelbauer: Aufrichtigkeit — Klarheit — Verständigung, Klagenfurt, Ver. Leon, 1932.

4. Jan. Skala - Lužican: Die Kärntner „Kulturautonomie“ v Kulturwehr, zv. 8, 1. 27.

5. Die Nationalitäten in den Staaten Europas — Sammlung von Lageberichten. Uredil dr. Ewald Ammende, Wien 1931. „Slovensko poročilo“ o položaju na Koroškem, str. 322—324 v izvlečku.

Naši problemi

BOJ ZA SLOVENSKO MEDICINSKO FAKULTETO

V marcu je izdalo Društvo medicincev v Ljubljani „Spomenico o nepopolni slovenski medicinski fakulteti in pomanjkljivi zdravstveni organizaciji v Sloveniji“.¹ Čeprav spomenica jasno osvetljuje sramotno stanje ustanov našega zdravstvenega skrbstva in daje celo konkretne smernice za takojšnji začetek načrtnega dela, se do danes ni čulo še ničesar o čem podobnem. Značilen pa je popoln molk vseh činiteljev, katerim je bila spomenica poslana. Vse to daje dovolj povoda, da čimprej zopet javno spregovorimo o najelementarnejši zahtevi slehernega kulturnega naroda: o njegovi zdravstveni organizaciji.

Danes, ko se v vseh civiliziranih državah vedno bolj uveljavlja načelo, da se vsa sredstva in izkušnje medicinske znanosti in prakse uporabijo za narod kot celoto, ko so državne uprave prisiljene, razmišljati o preskrbi najširših ljudskih plasti s ceneno ali

⁸ Osnutek zakona se deli v pet delov:

I. Ureditev slovenske narodne skupnosti (§ 1—15). — II. Naloge in pravice slovenske narodne skupnosti (§ 15—17). — III. Slovensko šolstvo (§ 17—32). — IV. Splošne določbe (§ 32—40). — V. Končne odredbe (§ 40—41).

¹ Spomenica je bila priložena tudi 4. št. letošnje Sodobnosti.

brezplačno zdravniško pomočjo in imeti nadzorstvo nad zdravstvenim stanjem množic, ko se že mnogokje pojavlja težnja po etatizaciji zdravstvene službe ter se zaradi tega, predvsem pa zaradi napredka preventivne medicine menja vloga zdravnika v družbi, je skoraj stoletna borba slovenskega naroda za lastno medicinsko šolo ter več kot 20-letna borba za novo, zahtevam časa ustrezajočo bolnico anahronizem prvega reda. Toda kakor ni mogoče pravilno razumeti nobene stvari izolirano, izven okrožujočih jo pojavov, tako ni mogoče razumeti tudi tega žalostnega dejstva, če ne vemo, da je povezano in vključeno v celotni razvoj slovenskega naroda.

Zdravstvene ustanove bi morale biti zaradi svoje važnosti neodvisne od vsakokratnih družbenih činiteljev, torej ne samo v kompetenci vladajočega razreda, predvsem pa popolnoma neodvisne od strankarskih in dnevno-političnih akcij. A danes so v večini primerov še vedno interesi posameznika ali posameznih skupin pred interesi celote. Tako prihaja nujno do motenj pri razvoju skupin, ki se najbolj plastično manifestirajo v ekonomskih krizah. Pomanjkljivo izvajanje načrtno zdravstvene politike pa lahko rodi napake in nepopravljivo škodo včasih šele čez dolgo časa. Današnja doba vedno bolj terjata točne analize zdravstvenega stanja najširših plasti naroda. Prav tako pa tudi tem izsledkom primerno izvajanje preventivne kakor kurativne zdravstvene organizacije in zdravniške pomoči v praktičnem življenju.

Slovenci smo dobili v dobi francoske okupacije t. zv. Ecole centrale, ki je povsem odgovarjala prvi univerzi.² Kakšne namene je imela buržuazna kapitalistična, napoleonska Francija s provinco Ilirijo, je menda jasno. Opuščala ni niti kulturnih ustanov za utrditev te, v strateškem pogledu tako važne postojanke. Tako so tudi fakultete te mlade univerze predavale predvsem predmete vojaško-strateške ter upravno-organizacijske važnosti. Na Ecole centrale se je predavalo poleg medicine inženirstvo, zemljerstvo, pravo (po napoleonovem civilnem kodeksu), ter končno tudi spremljevalka vseh antagonističnih družbenih sistemov: teologija. Zakaj je ravno medicina zavzemala najvidnejše mesto med vsemi, nam bo lahko razumljivo, če upoštevamo, da je terjala dobro organizirana armada v prvi vrsti tudi izvrstno saniteto. Ljudi za tak posel pa je lahko dajala le dobra medicinska šola. Ta prva medicinska fakulteta na naših tleh ni zrasla iz zahtev slovenskega ljudstva, ni bila plod njegove lastne borbe, temveč je bila umetna tvorba.

Ko je leta 1848. revolucionarni val zajel tudi avstrijske dežele in medlo tudi nas, se je tu popolnoma razbil med komaj nastajajočimi stebri demokratično-revolucionarnih elementov meščanstva. Revolucijsko leto je prišlo prerano. Prizadevanje za univerzo ter za medicinsko fakulteto se je nujno moralo ponesrečiti.³

Zmaga evropske reakcije in strahovlada Bachovih huzarjev sta za dolgo dobo zadušili sleherno iskro narodnega življenja in narodne borbe. Pozitivnih uspehov glede slovenske univerze ni rodila niti doba taborov, niti naslednja. Sleherno prizadevanje za uresničitev te najvišje narodno-kulturne zahteve je ostalo jalovo.

Po prevratu, ko so bile množice razgibane in zmožne velikih korakov v svojem razvoju, so se šele prav pokazali pogubonosni vplivi avstrijskega jerobstva. Slovenska meščanska inteligenca je bila postavljena pred novo zgodovinsko nalogo, kateri zopet ni bila kos. Celih 20 let pa je moralo preteči, da je zmagalo spoznanje, da se z osvobojenjem razvoj ni končal in da se borba, celo za najbistvenejše potrebe, še vedno nadaljuje.

² Vošnjak: „Ustava in uprava ilirskih dežel“. Dr. Janko Polec: „Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo“.

³ Več o tem glej: dr. I. Pintar: „Mediko-kirurški zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec“; str. 84. in 85. — 2. V. 1848. so se namreč oglasili z zahtevo medicinske fakultete v Ljubljani tukajšnji kirurški učenci in tako vidno manifestirali upravičeno zahtevo, da se po ostalih zgledih tudi ljubljanski mediko-kirurški licej preuredi v fakulteto.

Žalostna zgodovina borbe za lastno medicinsko fakulteto in novo, zahtevam časa ustrežajočo bolnico je dovolj tehtno podana že v omenjeni spomenici. Da so avtorji spomenice popolnoma pravilno doumeli vsebino borbe za našo lastno popolno med. fak., priča predvsem stavek, v katerem ugotavljajo: „da je ostala medicinska fakulteta verna slika slabosti naše narodne borbe“.

Nekaj pa se mi zdi potrebno pri obravnavi tega tako važnega problema še posebej poudariti in razčistiti. Vse preveč se je namreč med nami že udomačilo pavšalno rohnenje in zabavljanje na centralizem. Pri tem pa smo popolnoma pozabili na naše lokalne politične činitelje, ki so edini dejansko odgovorni za naše neuspehe pri centralni upravi. Spregledala se je rafinirana taktična poteza obeh naših strank, ki sta ravno z izgovarjanjem na centralizem lahko igrali nasprotujoči si vloge: centralistov v Beogradu ter borcev za „naše“ interese tu v Sloveniji.

S tem v zvezi pa ne bo odveč ogledati si nekoliko metode tega političnega žongljanja glede na boj za našo med. fakulteto.

Znano je, kako je glasilo slovenskega katoliškega tabora paraliziralo leta 1935. borbo Akademске akcije za izpopolnitev univerze v Ljubljani (ki je izdala istega leta tudi brošuro „Ljubljanska bolnica“), ko je z nekaj optimističnimi in bodrilnimi članki uspavalo začeto akcijo. Podoben namen imajo po vsej verjetnosti tudi poluradne vesti v istem glasilu ob pojavu sedanje spomenice. K temu mnenju nas sili predvsem to, da ne najdeš v njih jasno povedano, kaj spomenica dejansko prikazuje in kaj je na podlagi tega nujno treba storiti. Kajti odprava § 51., torej načelno priznanje 10 semestrov med. fak. v Lj. in otvoritev 5. in 6. semestra je sicer lepa stvar, toda brez praktičnega pomena, če zanjo ni odobrenih kreditov. Poleg tega ni tem člankom nikjer dodan podarek, da je s tem izpolnjena komaj 1. točka (od 8-ih) spomenice.

Drug činitelj pri reševanju naših zdravstvenih vprašanj bi morali biti zdravniki. Obravnavati krizo zdravniškega stanu v današnji prehodni dobi bi presegalo okvir tega članka. Ustavimo se za sedaj pri značilni izjavi odličnejše slov. zdravniške osebnosti. Izjava je izšla v velikonočnem „Jutru“ pod naslovom: „Zdravstveni napredek“ in je zanimiva posebno zato, ker je njen avtor, dr. A. Zalokar, eden vodilnih predstavnikov liberalnega tabora, a v vprašanih zdravstva gotovo prvi med njimi.

Značilno za obravnavanje tako konkretnega predmeta, kot je zdravstveni napredek, je že samo to, da si poiščeš najprej neko merilo za njega ocenjevanje. Ker se ne utegnemo spuščati v podrobno razglabljanje o pravilnem oz. nepravilnem merilu, naj se tu omejimo le na konstatacijo, da nas zmotnih zaključkov lahko obvaruje edinole pogled naprej in okrog sebe, nikdar pa ne nazaj. Popolnoma nasprotno temu, pač pa čisto v skladu s konservativno vlogo omenjenega tabora pri nas, ugotavlja dr. Zalokar, da je „merilo, s katerim merimo svoje življenjske razmere, napačno. Primerjati (da) moramo, kako je bilo v zdravstvenem pogledu preskrbljeno za našega človeka v letih pred svetovno vojno in kako je poskrbljeno sedaj, ko smo si dve desetletji v lastni državi rezali higienski kruh“. Dasi tako primerjanje morda res ne bi bilo odveč, se vendar ne utegnemo pobaviti z njim. Ogledali si bomo rajši primerjavo g. dr. Zalokarja, v kateri nam razlaga „kako je poskrbljeno sedaj za našega človeka, ko smo si dve desetletji v lastni državi rezali higienski kruh“. Gospod profesor ter upravnik ženske bolnice v Lj. namreč pravi: „Sončna svetloba in zrak sta dva najvažnejših zdravstvenih pripomočkov. Naša kmetiška hiša je izruvala stara, luknjam podobna okenca in jih zamenjala z novimi, širokimi in visokimi, ki spuščajo v sobo blagodejne sončne žarke in osvežujejo zrak. Stare hiše, pri katerih se tako moderniziranje iz tega ali onega vzroka ni dalo izvesti, se umikajo novim, za katere so često izdelali po higienskih principih načrte naši mladi stavbeniki ali pa so se vsaj zgledovale na drugih modernih stavbah. Kmet in kmetica se oblačita tako, da le še redko vidimo bolezenske spremembe, ki so nastajale zaradi nezdrave obleke. Ob nedeljah in praznikih vidiš po naših delavskih okrajih in po skritih vaseh

mladino, ki se ji od daleč pozna, da je rastle po načelih zdrave telesne vzgoje, da je dobila prožnost koraka v telovadnicah, gibčnost telesa na smučeh, na kolesu, pri nogometu, pri plavanju. Kakor drugod po svetu tako je tudi pri nas pravilnejša prehrana pospešila rast mladeži in vdahnila svežo barvo v lica naših mladenk. Pred vojno sta se kmet in delavec le redko ob večernih urah skopala v tekoči vodi, danes se v blestečem soncu rvajijo kmetiška in delavska telesa. Alkohol sicer še vedno ni ustavil svojega pogubnega delovanja, toda tudi v tem oziru vidimo lep napredek zlasti pri naši udeležbi se mladini“.

Takole nam dr. Zalokar pojasnjuje dve desetletji zdravstvenega napredka v Jugoslaviji. Pri takem nivoju javnega obravnavanja tako aktualnih vprašanj morda res ne bo odveč ugotoviti, da bi se vsak srednješolec lotil ob taki temi konkretnega opisa ali vsaj naštevanja novih zdravstvenih ustanov, kot so na pr.: Centralni higienski zavod v Beogradu, Šola narodnega zdravja v Zagrebu, ostali higienski zavodi in domovi narodnega zdravja, tuberkulozni, venerološki, trahomski, rabični dispanzerji in ambulante, šolske poliklinike, zavodi za preskrbo dojenčkov in mater itd. Le ob takem konkretnem gradivu bi se mogla voditi debata o upravičenosti oz. neupravičenosti optimizma glede našega zdravstvenega napredka v teh 20 letih. Prerekati se z dr. Zalokarjem, ali je Slovencem poprej dobesedno primanjkovalo sonca in zraka, ali je „pravilnejša prehrana pospešila rast mladeži“, ter sta se slovenski „delavec in kmet le redko ob večernih urah skopala v tekoči vodi“ pa menda res nima smisla. Po vsem tem se nam nehotе vsiljuje misel, da čuti dr. Zalokar odpor proti preje omenjenim ustanovam, ki so samo nujna zahteva vedno bolj se uveljavljajoče socialne medicine in njene zdravstvene politike. In že po nekaj vrsticah nam avtor popolnoma odkrito potrди to našo misel, ko pravi: „Ko bi le še mogli ugotoviti, da povišanje zdravstvene kulture posameznika (!) ne zavira njegovih sposobnosti za pomlajevanje in prerajanje naroda (?), to je za zadosten pomladek, pa bi si lahko v še lepših barvah naslikali svojo in svojega rodu bodočnost. Individualni zdravstveni napredek ne sme biti ovira za narodno pomlajenje.“ (!?)

Če pustimo ob strani tu brez dvoma tudi pomemben subjektivni moment (zdravnika, zaposlenega samo z individualnim, kurativnim postopkom) in vzamemo gornjo izjavo kot „strokovno“ mnenje vidnejše osebnosti našega kulturno-političnega življenja, potem moramo ugotoviti, da ta izjava ne dokazuje samo popolnega nepoznavanja modernih problemov zdravstvene organizacije, temveč jasno priča o hotenem, maličanju nekkih dejstev. To ponovno dokazuje plitkost vsega našega kulturno-političnega življenja. Nameni in cilji takega tolmačenja zdravstvenih prilik v Sloveniji so mnogo več kot samo eventualna pomota. Zaradi svoje stalnosti in oficialnosti se manifestirajo kot stalni nasprotnik borbe slovenskega naroda za njegove najelementarnejše in povsem upravičene zahteve.

Zato pa tako redek pojav, kot je spomenica Društva Medicincev, ni samo neizbrisljiv dokument kulturno-politične jalovosti naših tradicionalnih meščanskih taborov, temveč vse bolj klicar vsemu delovnemu ljudstvu Slovenije, da bo moralo samo reševati vse svoje probleme.

Kostja Nahtigal.

PRAVNI IN SOCIALNO POLITIČNI PROBLEMI POLJEDELSKEGA DELAVSTVA.

Poljedelski delavci.⁷

Število poljedelskih delavcev v ožjem smislu, sezonskih delavcev in dninarjev znaša po cenitvah F. Uratnika 50.000 do 60.000. Okrog 50.000 je pri nas hlapcev in dekel.

⁷ Prim.: Uratnik: Poljedelsko delavstvo v Sloveniji, Lj. 1938 — Bajič: Poljedelski delavci — Misel in delo, 1938, str. 278.